

Målnummer:	T3912-93	Avdelning:	
Domsnummer:	DT212-95		
Avgörandedatum:	1995-12-08		
Rubrik:	Återvinning i konkurs. Fråga huruvida en förtida betalning kunde anses som ordinär. 4 kap 10 § KL.		
Lagrum:	4 kap. 10 § konkurslagen (1987:672)		
Rättsfall:	NJA 1987 s. 872		

REFERAT

Mobilia AB:s konkursbo förde efter stämning å Graningeverken AB vid Stockholms TR den talan som framgår av TR:ns dom.

TR:n (rådmännen Svedberg, Tell och Siversen) anförde i dom d 18 juni 1992:

Bakgrund.

Mobilia AB (Mobilia) lånade ett belopp om 36 000 000 kr av Graningeverken AB (Graningeverken) enligt ett skuldebrev undertecknat av Mobilia d 20 aug 1990. Skulden förföll till betalning d 20 nov samma år. Den 11 okt 1990 gjorde Mobilia en avbetalning på skulden till Graningeverken med ett belopp om 7 000 000 kr.

Mobilia försattes i konkurs d 4 dec 1990.

Yrkanden m m

Mobilias konkursbo (konkursboet) har yrkat att Graningeverken förpliktas utge 7 000 000 kr till konkursboet.

Graningeverken har bestritt käromålet men vitsordat riktigheten av yrkat belopp i och för sig.

Konkursboet har som grund för käromålet gjort gällande att avbetalningen av skulden på 7 000 000 kr skall gå åter till konkursboet, eftersom den skett senare än tre månader före fristdagen för Mobilias konkurs och i förtid samt då den inte kan anses som ordinär. Konkursboet har åberopat 4 kap 10 § KL (1987:672).

Graningeverken har gjort gällande att avbetalningen - även om den skett i förtid - måste anses vara ordinär samt att betalningen i vart fall inte har varit till nackdel för Mobilias övriga borgenärer.

Domskäl.

Konkursboet har till närmare utveckling av käromålet bl a anført: Mobilia hade ekonomiska problem sedan slutet av sommaren 1990, vilket var välkänt för allmänheten. Största delen av Mobilias förvärv av Esselteaktier finansierades genom lån. Fallande kurser på Esselteaktien måste resultera i likviditetsbrist för Mobilia och så småningom obestånd. Mobilia saknade annan verksamhet att falla tillbaka på. Det hålls för uteslutet att Graningeverken skulle ha varit okunnigt härom. När pantens värde sjönk var det nämligen Graningeverken,

som genom F. & Partners påtryckningar på Mobilia påkallade avbetalningen i fråga. Utgångspunkten för bedömningen om avbetalningen skett i förtid skall vara skuldebrevets förfallodag. Förfallodagen enligt skuldebrevet var d 20 nov 1990 och avbetalningen skedde d 11 okt samma år, således i förtid. Den avtalade förfallodagen skulle ha varit utgångspunkten för bedömningen om betalningen skett i förtid även om hela krediten hade sagts upp med stöd av den förfalloklausul som fanns i skuldebrevet. Avbetalningen har således skett i förtid även om det funnits en rätt för Mobilia att betala före den avtalade förfallodagen. Förekomsten av en förfalloklausul i skuldebrevet medför inte att avbetalningen i fråga skall anses ordinär. Även om en uppsägning skulle ha skett med stöd av en förfalloklausul anses uppsägningen grunda sig på gäldenärens insolvens om betalningen erläggs under återvinningsfristen. Endast om det i det enskilda fallet är klart att uppsägningen i fråga inte grundar sig på gäldenärens insolvens skulle betalningen kunna anses som ordinär. Eftersom uppsägning av krediten inte skett föreligger inte förutsättningar att bedöma betalningen som ordinär. Även om krediten skulle anses ha blivit uppsagd med stöd av förfalloklausulen har detta skett såsom en följd av Mobilias allmänt kända dåliga ekonomi vid tidpunkten i fråga och betalningen kan inte heller av detta skäl anses vara ordinär. När det gäller nackdelsrekvisitet har konkursboet gjort gällande att betalningar överskjutande pantvärdet torde vara återvinningsbara, eftersom dessa medel innebär en förmögenhetsminskning på övriga borgenärernas bekostnad. I den delen regleras skulden med egendom - pengar såsom substitut för panten - i vilken särskild förmånsrätt inte föreligger. Att hela skuldbeloppet skulle ha betalats på förfallodagen och således före konkursdagen förutsatte att likvida medel fanns tillgängliga hos Mobilia och att panten återställdes till Mobilia.

Graningeverken har till närmare utveckling av sitt bestridande bl a anført: Avbetalningen på 7 000 000 kr var föranledd av att säkerheten för hela lånet minskade. Graningeverken har inte framtvingat betalningen utan endast anmodat F. & Partners att kontakta Mobilia för att rätta till förhållandet med den minskande säkerheten. Att lånet kunde sägas upp om inte förhållandet rättades till uttalades inte mellan parterna utan fick anses vara underförstått. Enligt de mellan parterna gällande allmänna lånevillkoren hade Graningeverken nämligen rätt att säga upp hela lånet till omedelbar betalning om säkerheten för lånet inte längre var betryggande. Mobilia kunde dock undvika en förtida uppsägning genom att nedbringa låneskulden till en sådan nivå att säkerheten för lånet blev betryggande. Efter diskussion mellan parterna uppmanade Graningeverken därför Mobilia att nedbringa låneskulden till denna nivå. Avbetalningen på 7 000 000 kr medförde att säkerheten för lånet blev betryggande. Avbetalningen var därför ordinär. Dessutom var inte avbetalningen till nackdel för Mobilias borgenärer därför att hela beloppet förföll till betalning före konkursutbrottet. En betalning av hela lånet på förfallodagen skulle inte ha varit återvinningsbar enligt 4 kap 10 § KL. Frågan om Graningeverkens eventuella kännedom om Mobilias dåliga ekonomi saknar relevans, eftersom 4 kap 10 § KL inte innehåller något godtrosrekvisit. Hade Mobilias ekonomiska situation framstått som prekär för Graningeverken då lånehandlingen d 20 aug 1990 undertecknades av Mobilia är det föga troligt att Graningeverken lånat ut pengarna till Mobilia.

TR:ns bedömning.

Det är ostridigt mellan parterna att Mobilias betalning på 7 000 000 kr till Graningeverken skett senare än tre månader före fristdagen för Mobilias konkurs.

Det är också ostridigt att lånet på 36 000 000 kr, som hade en löptid om tre månader, förföll i sin helhet till betalning utan uppsägning vid lånetidens utgång. Som konkursboet anført bör den avtalade förfallodagen utgöra utgångspunkt för bedömningen om betalningen skall anses ha skett i förtid. Det råder därför inte någon tvekan om att avbetalningen på 7 000 000 kr, som skedde före lånetidens utgång, skett i förtid.

Omständigheterna i målet är enligt TR:ns mening inte sådana att avbetalningen på 7 000 000 kr, som således skett i förtid, ändå skall anses ordinär.

När det gäller frågan om betalningen varit till nackdel för Mobilias övriga borgenärer har Graningeverken gjort gällande att konkursboets resonemang i den delen omfattas av reglerna om otillbörlig betalning enligt 4 kap 5 § KL och att detta utgör en otillåten ändring av grunden för konkursboets talan. Graningeverken har därför yrkat att konkursboets talan i den delen avvisas. Konkursboet har bestritt avvisningsyrkandet.

TR:n kan inte finna att konkursboets resonemang avseende nackdelsrekvisitet utgör en otillåten ändring av grunden för konkursboets talan. Graningeverkens yrkande om att konkursboets talan i den delen skall avvisas lämnas därför utan bifall.

På de skäl konkursboet anfört finner TR:n att betalningen i fråga måste anses ha varit till nackdel för Mobilias övriga borgenärer. Konkursboets talan skall därför bifallas.

Domslut.

1. Graningeverken AB:s yrkande att konkursboets talan avseende nackdelsrekvisitet skall avvisas lämnas utan bifall.
2. Graningeverken AB förpliktas att utge 7 000 000 kr till Mobilia AB:s konkursbo.

Graningeverken överklagade i Svea HovR och yrkade att HovR:n skulle ogilla käromålet.

Konkursboet bestred ändring.

HovR:n (hovrättslagmannen Löfmarck, hovrättsråden Wiegert, referent, och Adolfsson samt t f hovrättsassessorn Ulriksson), som med stöd av 50 kap 21 § 3 st (nu 50:13 3 st) RB företog målet till avgörande utan huvudförhandling, anförde i dom d 10 sept 1993:

HovR:ns domskäl.

Graningeverken har till stöd för sin vadetalan åberopat samma omständigheter som vid TR:n samt vidare anfört bl a: Det brister i sambandet mellan Mobilias betalning om 7 miljoner kr och dess betalningssvårigheter. Betalningen föranleddes enbart av att kursen på de pantsatta Esselte-aktierna sjunkit. Graningeverken hade på grund av kursfallet rätt att kräva amortering av skulden, så att säkerhetens värde ej understeg bankföreningens normer om belåningsvärde.

Konkursboet har till stöd för sin talan åberopat samma grunder som vid TR:n.

HovR:n gör följande bedömning.

Det ifrågavarande skuldebrevet har undertecknats av Mobilia d 20 aug 1990. Lånet förföll till betalning i sin helhet utan uppsägning d 20 nov 1990, dvs tre månader senare. För lånet var inte avtalat någon amorteringsplan. Den enda amortering som skedde var den omtvistade betalningen om 7 miljoner kr. Eftersom denna betalning skett d 11 okt 1990 har den otvivelaktigt skett i förtid.

Särskilt med beaktande av att den sålunda i förtid gjorda betalningen avsett ett lån med så kort löptid som tre månader och omfattat ett avsevärt belopp såväl i och för sig som i förhållande till det totala lånebeloppet, delar HovR:n TR:ns bedömning att de av Graningeverken åberopade omständigheterna inte medför

att den ifrågavarande betalningen ändå kan anses som ordinär i den mening som avses med bestämmelsen i 4 kap 10 § KL (1987:672).

I frågan om betalningen varit till nackdel för övriga borgenärer saknas skäl att frångå TR:ns bedömning.

På grund av det anförda skall Graningeverkens vadetalan lämnas utan bifall och TR:ns dom i huvudsaken följaktligen stå fast.

HovR:ns domslut. HovR:n fastställer TR:ns domslut vad avser punkt 2.

Graningeverken (ombud advokaten N.E.S.) överklagade och yrkade att HD med ändring av HovR:ns dom skulle ogilla konkursboets talan.

Konkursboet (ombud advokaten L.E.) bestred ändring. Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Hesslom, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom: Domskalet. Enligt 4 kap 10 § KL skall betalning av en skuld, som har skett senare än tre månader före fristdagen gå åter bland annat om den har gjorts i förtid, och om den inte med hänsyn till omständigheterna ändå kan anses som ordinär.

Parterna är i målet ense om att Mobilias delbetalning av dess skuld till Graningeverken är att anse som gjord i förtid. Frågan är om betalningen ändå skall anses som ordinär.

Graningeverken har till grund för sin talan åberopat att betalningen föranletts av en motsvarande minskning av belåningsvärdet av de aktier som ställts som säkerhet för dess lån till Mobilia. Bolaget har gjort gällande att betalningen erlagts helt oberoende av Mobilias obestånd. Enligt bolaget är betalningen därför att anse som ordinär.

Utgångspunkten för prövningen av målet är att låneavtalet innehåller ett villkor om rätt för långivaren att säga upp lånet till omedelbar betalning bland annat för det fall att säkerheten för lånet inte längre är betryggande. En sådan uppsägning av lånet skall dock enligt avtalsvillkoret inte medföra att lånet förfaller till betalning om låntagaren före uppsägningstidens utgång undanröjer grunden för uppsägning.

Det har inte gjorts gällande att någon formell uppsägning av lånet har ägt rum. Däremot har från Graningeverkens sida riktats en uppmaning till Mobilia att nedbringa skulden till en nivå som motsvarar det sänkta värdet på den ställda säkerheten. Förfarandet får anses stå i överensstämmelse med det ovan återgivna avtalsvillkoret.

Vid prövning av frågan om betalningen skall anses som ordinär saknar det betydelse om Graningeverken haft kännedom om Mobilias ekonomiska svårigheter eller inte. Av avgörande betydelse blir i stället om situationen objektivt sett varit sådan att man kunnat förvänta sig att betalning hade erlagts på motsvarande sätt även om gäldenärens konkurs inte varit nära förestående. Det är naturligt att en borgenär, som ser säkerheten för sin fordran minska i värde, söker minimera sitt risktagande genom att påfordra antingen ytterligare säkerhet eller betalning motsvarande säkerhetens värdeminskning, och detta även om han inte har särskild anledning att misstänka att gäldenären är eller riskerar att hamna på obestånd. Om betalning i en sådan situation i enlighet med avtalet erläggs i förtid får den objektivt sett anses sakna samband med de ekonomiska svårigheter som gäldenären kan ha. En sådan betalning får i normalfallet anses som ordinär. Härvid saknar det, annat än i undantagsfall, betydelse hur lång tid som återstår innan den ursprungligen avtalade förfallotiden inträder.

På grund av vad ovan anförts är Mobilias betalning att bedöma som ordinär.

Konkursboets återvinningstalan skall därför ogillas.

Domslut: Med ändring av HovR:ns dom lämnar HD Mobilia AB:s konkursbos talan utan bifall.

HD (JustR:n Vängby, Freyschuss, Lars K Beckman, Solerud och Lambe, referent) beslöt följande dom: Domskäl. Enligt 4 kap 10 § KL skall betalning av skuld gå åter, om den har skett senare än tre månader före fristdagen och gjorts i förtid. Som ytterligare förutsättning gäller att betalningen inte med hänsyn till omständigheterna är att anse som ordinär.

Betalningen till Graningeverken skedde d 11 okt 1990 och alltså inom återvinningsfristen. Det är vidare ostridigt mellan parterna att betalningen är att anse som en förtida betalning. Frågan i målet är således om betalningen är ordinär.

Återvinningsbestämmelserna är avsedda att träffa sådana betalningar vilka framstår såsom avvikande från det normala. Som ordinär betalning, undandragen möjligheterna till återvinning, har ansetts betalning som objektivt sett inte har något med gäldenärens betalningssvårigheter och förestående konkurs att göra. Den yttre situationen skall, har det sagts, vara sådan att man objektivt sett inte kan misstänka att borgenären känt till gäldenärens betalningssvårigheter. (Lennander, Återvinning i konkurs, 2 uppl, s 238T)

I låneavtalet mellan Graningeverken och Mobilia har inte förutsetts möjligheten av att någon amortering skulle göras före förfallodagen. Betalningen gjordes strax före konkursen utan att panten till någon del återlämnades. En amortering under angivna förhållanden måste objektivt sett antas ha ett sådant samband med betalningssvårigheter hos gäldenären att den inte kan anses vara ordinär i den mening som avses i återvinningsbestämmelsen. HovR:ns domslut skall alltså fastställas. Det kan för övrigt framhållas, att betalningen kan jämföras med en situation där Mobilia ställt kompletterande säkerhet. En sådan åtgärd hade kunnat återvinnas enligt 4 kap 12 § KL (jfr Lennander, aa s 243).

Domslut. HD fastställer HovR:ns domslut.

HD:s dom meddelades d 8 dec 1995 (nr DT 212).

Sökord: Konkurs; Återvinning; Ordinär betalning

Litteratur:
